

PRZESTRZENNE ROZMIESZCZENIE POAKCESYJNYCH IMIGRANTÓW Z POLSKI W WIELKIEJ BRYTANII WRAZ Z ANALIZĄ SKALI IMIGRACJI Z POLSKI

Jadwiga Gałka

Spatial distribution of post-EU-entry Polish immigrants in Great Britain together with an analysis of the scale immigration of Poles to Great Britain

Abstract: The post-EU-entry emigration of Poles was one of the most important events in Polish history. In addition to traditional patterns of international mobility, a completely new direction for Polish emigrants became Ireland and the UK. Post-EU-entry emigration from Central and Eastern Europe (mainly from Poland) was one of the main factors shaping the image and ethnic structure of contemporary Great Britain. Not surprisingly, it has been recognized as one of the most important events in the migration history of Great Britain. The purpose of this paper is to examine the scale of Polish immigration to the UK in light of British statistical sources. The paper attempts to show not only a change in migrant flow, but also provides the demographic and social characteristics of this group of people and its spatial distribution. In addition, the paper describes the principal UK sources of information on the scale of post-EU-entry migration.

Keywords: post-EU-entry emigration, Poland, Great Britain, unique distribution of Poles

Zarys treści: Poakcesyjne migracje Polaków były jednym z ważniejszych wydarzeń w najnowszej historii Polski. Po 2004 roku Polacy masowo ruszyli na Zachód, wraz z otwarciem tam dla nich rynków pracy. Obok tradycyjnych kierunków zagranicznych wyjazdów Polaków pojawiły się zupełnie nowe – Irlandia i Wielka Brytania. Poakcesyjne migracje z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (głównie z Polski) były jednym z zasadniczych czynników kształtujących obraz i strukturę etniczną ludności Wielkiej Brytanii. Nic więc dziwnego, że zostały uznane za jedno z ważniejszych wydarzeń w migracyjnej historii tego kraju. Celem niniejszego artykułu jest zbadanie skali imigracji z Polski do Wielkiej Brytanii w świetle brytyjskich źródeł statystycznych. W pracy starano się ukazać nie tylko zmianę napływu Polaków, ale również określić cechy demograficzno-społeczne tej grupy i jej przestrzenne rozmieszczenie. W pracy opisano główne brytyjskie źródła informacji dotyczące skali poakcesyjnych migracji.

Słowa kluczowe: poakcesyjne migracje, Polska, Wielka Brytania, przestrzenne rozmieszczenie Polaków

Migracje międzynarodowe Polaków w świetle dotychczasowych badań

Przez długi okres międzynarodowe migracje ludności pomijano w polskich badaniach geograficznych. Głównym tego powodem była niska (rejestrowana) skala tego zjawiska w okresie socjalizmu, wynikająca z ówczesnej polityki państwa (Kaczmarczyk 2005). Zmiany w tej dziedzinie badań nastąpiły w okresie transformacji systemowej, wtedy też pojawiło się wiele opracowań nt. tego tematu. Problem migracji międzynarodowych Polaków w okresie transformacji systemowej został poruszony przez Morawską (2001), która szczegółowo opisała mechanizm tych migracji w latach 90. XX wieku w Polsce. Warto zwrócić uwagę także na prace Iglickiej i in. (1996), Jaźwińskiej i Okólskiego (2001), Okólskiego (1993) oraz Sakson (2002). Migracje Polaków do Niemiec przed akcesją Polski do Unii Europejskiej omówiła Korczyńska (2003).

Sporo miejsca w literaturze przedmiotu poświęcono najnowszym migracjom z Polski, tj. po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Jedną z pierwszych prac na ten temat, autorstwa Iglickiej i Weinar (2005), stanowi wstępną ocenę strumienia migracyjnych do/ i z Polski po 1 maja 2004 roku. Inne opracowania z tego zakresu obrazowały przeważnie skalę i regionalne różnice w odpływie Polaków za granicę wraz z charakterystyką cech demograficzno-społecznych tej grupy ludności. Należy tu wymienić takie prace, jak: Długosz 2007; Fihel, Kaczmarczyk 2008; Grabowska-Lusińska, Okólski 2008, 2009; Kaczmarczyk 2008a,b; Kłos 2006; Lipińska 2007; Okólski, Kaczmarczyk 2006; Śleszyński 2006; Tyrowicz 2008; Wiśniewski, Duszczyk 2006; Zborowski, Gałka 2008.

W polskiej literaturze przedmiotu niewiele jest prac poświęconych najnowszym migracjom Polaków do Wielkiej Brytanii, a istniejące opracowania traktują to zjawisko bardzo ogólnie i koncentrują się głównie na ukazaniu skali emigracji oraz przedstawieniu cech społeczno-demograficznych migrantów (Kępińska 2007; Milewski, Ruszczyk-Żbikowska 2008). Podobny zakres tematyczny prezentują badania brytyjskich naukowców, które skupiają się w dużej mierze na przedstawieniu skali zjawiska oraz charakterystyce społeczno-ekonomicznej Polaków na tle imigrantów z pozostałych krajów Europy Środkowo-Wschodniej (Chappell i in. 2008; McKay, Winkelmann-Gleed 2005; Pillai 2006; Salt 2007; Spencer i in. 2007; Sriskandarajah 2004; Sriskandarajah i in. 2005; Sriskandarajah i in. 2007; Trevena 2009). Pojawiły się również pojedyncze studia, które charakteryzują migrantów w poszczególnych miastach Wielkiej Brytanii (Vershina i in. 2009).

Wielu cennych informacji o funkcjonowaniu polskich imigrantów w brytyjskim społeczeństwie dostarczają badania socjologiczne. Kwestia ta była przedmiotem analiz socjologów już w latach 50. XX wieku. Zubrzycki (1956, 1988) jako pierwszy rzetelnie opisał proces integracji i adaptacji polskich powojennych uchodźców do warunków brytyjskich. Z kolei badania Sworda (1996) wskazują na konflikty społeczne między różnymi pokoleniami Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii. Wynikiem dalszych badań w tym zakresie są opracowania Garapicha (2006a,b, 2008a,b), który analizował kwestie tożsamości społecznej oraz etniczności Polaków w Wielkiej Brytanii. Kwestia zróżnicowania demograficzno-społecznego polskich grup na tym terenie była również poruszana przez innych autorów (Boski 1992; Drinkwater i in. 2006a,b; Düvell 2004;

alasińska, Kozłowska 2009; Ryan i in. 2008, 2009; Sword i in. 1989). Badano także losy polskich kobiet, które wyemigrowały do Wielkiej Brytanii jeszcze przed akcesją Polski do Unii Europejskiej (Coyle 2007).

Jak wynika z powyższego przeglądu, wiele opracowań dość powierzchownie traktowało zagadnienia związane z migracjami międzynarodowymi, zwłaszcza w zakresie relacji społecznych. Brakuje szczegółowych studiów dotyczących m.in. rozmieszczenia Polaków w Wielkiej Brytanii. Zagadnienie to wymaga dalszych badań.

Cel, zakres czasowy i przestrzenny pracy

Celem niniejszych badań było ustalenie przyczyn dysproporcji w podawanej przez źródła brytyjskie liczbie Polaków, którzy przyjechali do Wielkiej Brytanii po 2004 roku, jak również ustalenie skali tego napływu, cech demograficzno-społecznych tej grupy ludności oraz zbadanie, czy Polacy mają skłonność do koncentracji przestrzennej.

W pracy wykorzystano brytyjskie dane statystyczne dotyczące zarówno przepływów, jak i zasobów migracyjnych w latach 2004–2009. Było to podyktowane przede wszystkim dostępnością danych. Większość analiz dotyczyła poziomu całego kraju, w uzasadnionych przypadkach analizy wykonano w lokalnych układach – dla jednostek podziału administracyjnego tzw. *local authorities*.

Przyczyny dysproporcji w podawanej skali napływu Polaków do Wielkiej Brytanii

Pojawiające się w opracowaniach naukowych, prasie i telewizji różne liczby określające skalę emigracji z Polski do Wielkiej Brytanii wynikają przede wszystkim z dwóch rodzajów danych dostarczanych przez różne źródła statystyczne (Grabowska-Lusińska, Okólski 2008; Kaczmarczyk 2008b; Milewski, Ruszczak-Żbikowska 2008). Odnoszą się one do dwóch odmiennych płaszczyzn:

1. Pierwsza z nich dotyczy zbiorów charakteryzujących przepływy migracyjne, tj. napływu i odpływu cudzoziemców oraz dynamiki tych przepływów (ang. *flow*);
2. Drugą płaszczyznę stanowią zbiory danych odnoszące się do zasobów cudzoziemców w kraju i w danym okresie (ang. *stock*).

Poniżej zaprezentowano krótki opis dostępnych źródeł informacji o imigrantach (w tym o Polakach w Wielkiej Brytanii), które mogą być z powodzeniem użyte do różnego typu badań.

1. Narodowe spisy powszechne ludności

Spisy takie są uznawane za jedno z głównych źródeł informacji o zasobie cudzoziemców, o jego strukturze demograficzno-społecznej oraz rozmieszczeniu przestrzennym imigrantów (Grabowska-Lusińska, Okólski 2008).

2. Brytyjskie dane administracyjne

W Wielkiej Brytanii formalnie nie ma obowiązku meldunkowego. Zniesienie wiz oraz pozwoleń na pracę wraz z akcesją Polski do Unii Europejskiej sprawiło, że i te źródła danych stały się nieaktualne. Istnieje jednak wiele rejestrów, które pozwoliły na

uchwycenie skali napływu, struktury i lokalizacji przestrzennej polskich imigrantów w Wielkiej Brytanii. Poniżej zaprezentowano ich krótką charakterystykę.

Worker Registration Scheme (WRS) jest systemem rejestracji cudzoziemskich pracowników z nowych krajów członkowskich UE ¹ na brytyjskim rynku pracy. System ten został uruchomiony 1 maja 2004 roku i został rozszerzony w 2007 roku o dwa nowe kraje członkowskie (Bułgarię i Rumunię). System WRS pozwala na analizę dynamiki oraz natężenia napływów imigrantów w odniesieniu do wieku, płci, struktury zawodowej i przestrzennej imigrantów. Dane dotyczące struktury demograficzno-społecznej imigrantów są jednak dostarczane na ogólnym poziomie, co nie pozwala na zbadanie cech demograficznych dla osób przybyłych z konkretnego kraju, np. z Polski. Niestety, ze względu na brak obowiązku wyrejestrowywania się system ten nie pozwala ocenić zasobów pracy. Inną wadą tego rejestru jest również brak obowiązku rejestracji przez samozatrudnionych, co nie daje możliwości uchwycenia właściwej skali rejestracji cudzoziemców.

National Insurance Registry (NIR) jest źródłem danych płatników ubezpieczenia społecznego, będącym jednym z najbardziej precyzyjnych administracyjnych źródeł informacji na temat nowych pracowników, także imigrantów. Dane te pozwalają odpowiedzieć na pytania dotyczące dynamiki napływu cudzoziemców (także w układzie przestrzennym) oraz sytuacji migrantów na rynku pracy, głównie co do korzystania przez nich ze świadczeń społecznych w Wielkiej Brytanii. Podobnie jednak jak w przypadku systemu WRS, dane NIR charakteryzują tylko przepływ imigrantów (brak obowiązku wyrejestrowania z systemu po wyjeździe z kraju).

3. Narodowe badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL, LFS)

W okresach międzypisowych jednym z najbardziej wiarygodnych i aktualnych źródeł informacji o zasobach i strukturze gospodarstw domowych imigrantów w danym kraju są badania aktywności ekonomicznej ludności, w związku z tym są one często wykorzystywane w pracach naukowych. Podstawowym celem badań aktywności ekonomicznej ludności jest monitorowanie zmian na krajowych rynkach pracy, a wykorzystując to źródło danych do badań migracyjnych, należy zwrócić uwagę na kilka istotnych szczegółów. Brytyjski odpowiednik badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) – *Labour Force Survey* (LFS) – dostarcza wielu informacji o sytuacji polskich gospodarstw domowych. Badanie to jest sondażem przeprowadzanym raz na kwartał, na próbie adresowej gospodarstw domowych w Zjednoczonym Królestwie. Zaletą LFS jest aktualność informacji o sytuacji poszczególnych gospodarstw domowych, w tym także cudzoziemców. Natomiast wadami tego typu badań są: przede wszystkim mała liczebność imigrantów w próbie, częste przypadki odmowy udzielenia wywiadu przez imigrantów i nieuwzględnienie osób mieszkających poza gospodarstwami prywatnymi (w hotelach, hostelach, domach pracowniczych, akademikach oraz kwaterach pracowników sezonowych). Niemniej jednak LFS, poza spisem powszechnym, jest uznawany za najlepsze źródło informacji o sytuacji gospodarstw domowych Polaków w Wielkiej Brytanii.

¹ UE 8 – kraje, które 1 maja 2004 roku przystąpiły do Unii Europejskiej, tj. Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Republika Czeska, Słowacja, Słowenia i Węgry.

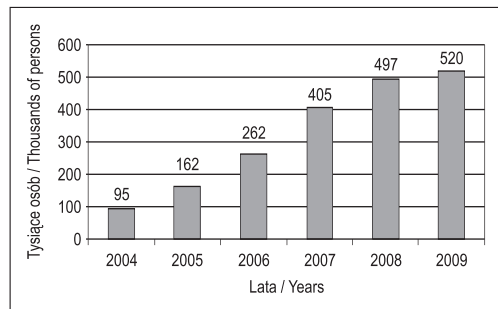
Wpływ poakcesyjnej imigracji Polaków na zmiany struktury etnicznej Wielkiej Brytanii

Podanie liczby poakcesyjnych emigrantów z Polski mieszkających obecnie w Wielkiej Brytanii jest zadaniem bardzo trudnym. W zasadzie nie ma w pełni wiarygodnego źródła, z którego można byłoby zaczerpnąć takie informacje. Z braku obowiązku meldunkowego większość informacji dotyczących liczby ludności oraz ich pochodzenia i narodowości opiera się na szacunkach. W analizach tego typu wykorzystuje się wiele różnego rodzaju społecznych sondaży (np. wspomniany LFS i *Annual Population Survey*) oraz administracyjnych rejestrów ludności (np. WRS, NIR). Brytyjski Urząd Statystyczny (*Office for National Statistics* – ONS) corocznie przeprowadza też badanie mające na celu monitorowanie zmian liczby ludności kraju, w tym także pochodzenia imigrantów. Dane te odnoszą się do zasobów migracyjnych, a pomimo pewnego niedoszacowania mogą być użyte do analizy zmian populacji imigrantów.

Według danych ONS od 2004 roku liczba Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii systematycznie rosła (ryc. 1). W 2009 roku ich liczbę oszacowano na 520 tys., co stanowiło 0,9% całego społeczeństwa. W latach 2004–2009 nastąpił ponad pięciokrotny wzrost liczebności Polaków w tym kraju.

Ten gwałtowny napływ wpłynął na zmianę struktury etnicznej Wielkiej Brytanii, co przejawiało się wzrostem ich znaczenia w brytyjskim społeczeństwie. Należy wspomnieć, że w przededniu rozszerzenia Unii Polacy byli dopiero dwudziestą drugą grupą imigrancką w Wielkiej Brytanii, a i w pierwszym roku od akcesji nie byli zauważalni. Ich liczebność, co prawda, wzrosła do około 95 tys. (co stanowiło 0,2% ogółu ludności oraz 1,8% imigrantów), ale w dalszym ciągu znajdowali się poza pierwszą dziesiątką na liście najliczniejszych grup imigranckich w kraju (pozycja dwunasta). Ten początkowy wzrost był najprawdopodobniej wynikiem rejestracji Polaków, którzy do czasu wprowadzenia nowych przepisów przebywali w Wielkiej Brytanii nielegalnie. Dowodem na to są badania Grabowskiej-Lusińskiej i Okólskiego (2009), którzy, opierając się na danych BAEL, nie odnotowali zasadniczej zmiany odpływu z Polski w 2004 roku.

W kolejnych latach jednak sytuacja dosyć gwałtownie się zmieniła na korzyść Polaków. Już w 2006 roku stali się oni piątą pod względem liczebności grupą imigrancką w kraju, a w 2008 roku drugą, wyprzedzając imigrantów z Irlandii i Pakistanu. W 2009 roku w dalszym ciągu Polacy zajmowali drugą pozycję na liście

Ryc. 1. Wzrost liczby Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii w latach 2004–2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ONS.

Fig. 1. Increase in the number of Poles in Great Britain during the 2004–2009 period

Source: author's own study based on ONS data.

najliczniejszych grup imigranckich w kraju (tab. 1). Ich udział w zaludnieniu państwa wzrósł do 0,9%, a wśród ogółu pozostałych imigrantów – do 7,5%.

Przestrzenny wzorzec osiedlania się Polaków w Wielkiej Brytanii

Polacy w Wielkiej Brytanii są rozmieszczeni dość nierównomiernie. W początkowym okresie głównym kierunkiem napływu nowych imigrantów z Polski była Anglia, następnie Szkocja, Walia, na końcu zaś – Irlandia Północna. W kolejnych latach następował proces dyspersji przestrzennej Polaków, którzy zaczęli w większym stopniu osiedlać się w innych regionach kraju – głównie w Szkocji (tab. 2).

Rozmieszczenie poakcesyjnych imigrantów z Polski w Wielkiej Brytanii zależało od wielu czynników, wśród których najważniejsze wydają się dwa: typ osadnictwa (miasto czy wieś) oraz związki historyczne, które wpłynęły na ukształtowanie się tradycyjnych skupisk polonijnych w Wielkiej Brytanii (ryc. 2). Jak wiadomo, pierwsze większe skupiska polonijne w Wielkiej Brytanii wykształciły się po zakończeniu II wojny światowej, a ich rozmieszczenie nawiązywało do lokalizacji baz wojskowych oraz przejściowych obozów adaptacyjnych dla zdemobilizowanych żołnierzy oraz ich bliskich (Niewierowicz, Borucki 2009). Osiedla takie były rozsiane po całym kraju, ale najwięcej z nich zlokalizowano w Anglii. Największym ośrodkiem skupiającym Polaków był Londyn, który, oferując najlepsze możliwości znalezienia pracy i rozrywki, przyciągał Polaków z pozostałych rejonów państwa (Czaykowski, Sulik 1961). Z innych miast i regionów liczniej zamieszkiwanych przez Polaków warto wymienić: Edynburg, Manchester, region Midlands (Birmingham, Wolverhampton, Coventry, Leicester Nottingham) oraz Anglię Północną z hrabstwami Lancashire i Yorkshire (Bradford,

Tab. 1. Szacunkowa liczba imigrantów z Polski na tle pięciu państw, z których przybyło najwięcej osób do Wielkiej Brytanii w latach 2004–2009 (w tysiącach)

Table 1. Estimated number of immigrants from Poland and four other countries sending the largest number of people to the UK in the 2004–2009 period (in thousands)

Lp. No.	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
1.	Indie India	502	Indie India	528	Indie India	575	Indie India	613	Indie India	625	Indie India	653
2.	Irlandia Ireland	452	Irlandia Ireland	437	Irlandia Ireland	434	Irlandia Ireland	420	Polska Poland	497	Polska Poland	520
3.	Pakistan Pakistan	281	Pakistan Pakistan	304	Pakistan Pakistan	312	Polska Poland	405	Pakistan Pakistan	437	Pakistan Pakistan	441
4.	Niemcy Germany	275	Niemcy Germany	271	Niemcy Germany	272	Pakistan Pakistan	377	Irlandia Ireland	415	Irlandia Ireland	389
5.	Bangladesz Bangladesh	225	Bangladesz Bangladesh	236	Polska Poland	262	Niemcy Germany	266	Niemcy Germany	281	Niemcy Germany	293

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ONS.

Source: author's own study based on ONS data.

Leeds, Sheffield). Z pozostałych większych polskich ośrodków w Anglii warto jeszcze dodać Bristol, Gloucester, Reading, Slough, Ipswich, Hull, Lincoln, Peterborough, Swindon, Bedford i Newcastle. W Walii głównym ośrodkiem skupiającym Polaków był Cardiff, natomiast w Szkocji, oprócz głównych miast tego regionu, Polacy dosyć licznie zamieszkiwali miejscowości położone w pasie hrabstw Lanark, Fife i Angus (Czaykowski, Sulik 1961).

Po rozszerzeniu Unii przestrzenny wzorzec osiedlania się Polaków nie uległ większym zmianom i nawiązywał do ww. tradycyjnego rozmieszczenia imigrantów. Przemawia za tym fakt dominacji napływu Polaków do miast i na tereny silnie zurbanizowane. Co więcej, wzorzec ten uformował się już w pierwszym roku po akcesji, a w kolejnych latach był powielany. W latach 2004–2009 największy odsetek Polaków skupiał się w Londynie, miastach Anglii Środkowej oraz w Szkocji.

Bardziej szczegółowa analiza danych dotyczących przepływów migracyjnych pozwoliła precyzyjniej określić obszary koncentracji przestrzennej poakcesyjnych imigrantów z Polski (ryc. 3). Z przeprowadzonych badań wynika, że w całym badanym okresie, tj. w latach 2004–2009, nowi imigranci koncentrowali się głównie w dużych miastach Wielkiej Brytanii. Wśród nich były takie, w których mieszkało tradycyjnie dużo Polaków, tj. Londyn (22,7%), Edynburg (2,1%), Birmingham (1,6%), Glasgow (1,3%) oraz Manchester (1,2%) (ryc. 2). Polacy dosyć licznie napłynęli również do ośrodków położonych peryferyjnie w stosunku do tych głównych miast, ale takich, w których istniały silne ogniska polonijne. Wśród nich były miasta położone w hrabstwach West Yorkshire (Leeds, Bradford) i South Yorkshire (Doncaster), oraz w silnie zurbanizowanej środkowej i wschodniej części Anglii: Leeds, Peterborough, Slough, Nottingham, Coventry i Luton. Sporo Polaków napłynęło również do Bristolu, Aberdeen i do miast Irlandii Północnej.

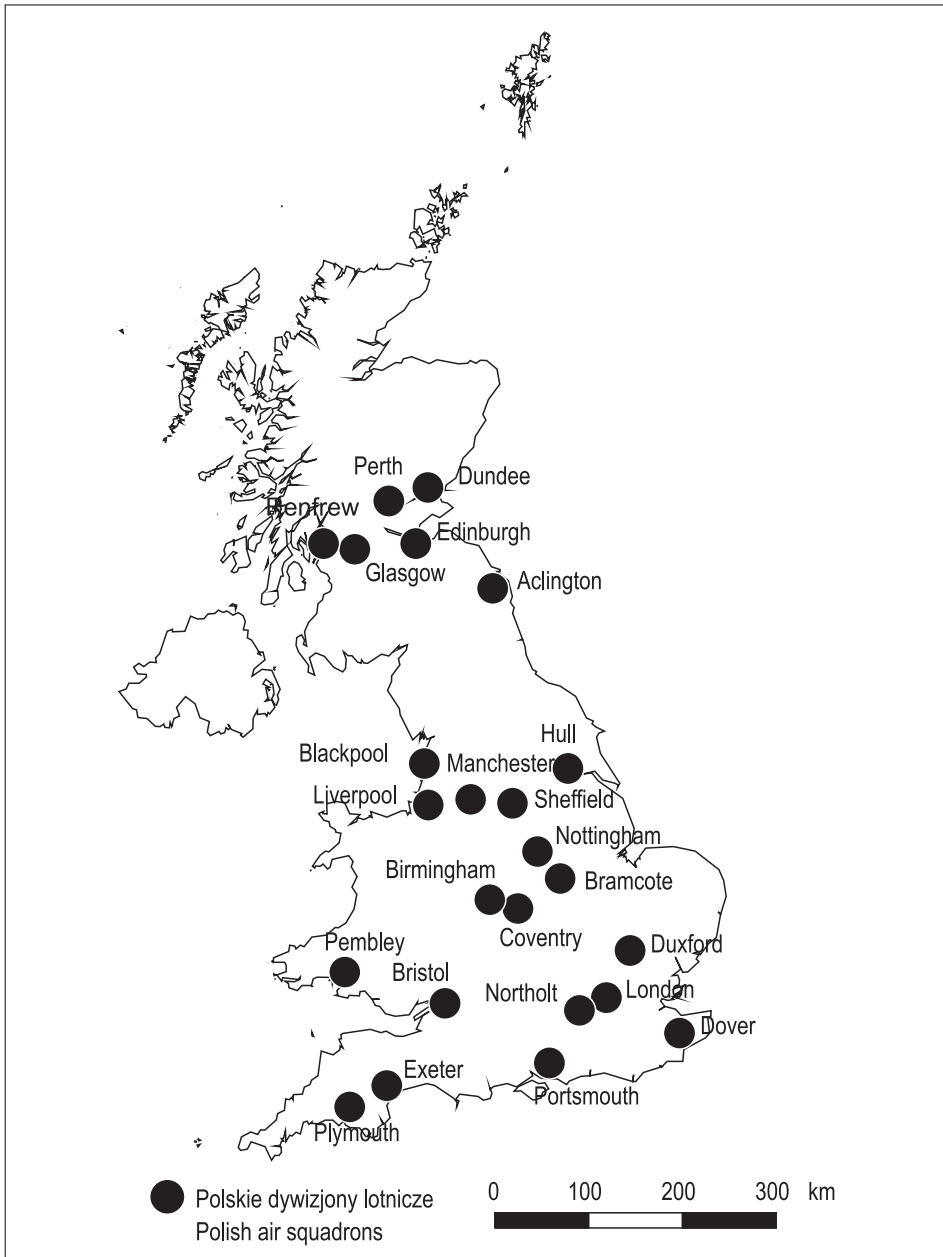
Tab. 2. Szacunkowa liczba polskich imigrantów w Wielkiej Brytanii według regionów w latach 2004–2009

Table 2. Estimated number of Polish immigrants in Great Britain by region, in 2004–2009

Lata / liczba Years / Number		Anglia / England	Szkocja / Scotland	Walia / Wales	Irlandia Północna Northern Ireland	Wielka Brytania Great Britain
2006	Osób/people	240	13	5	4	262
	%	91,6	5	1,9	1,5	100
2007	Osób/people	351	28	11	15	405
	%	86,7	6,9	2,7	3,7	100
2008	Osób/people	424	44	16	13	497
	%	85,3	8,9	3,2	2,6	100
2009	Osób/people	439	51	16	14	520
	%	84,4	9,8	3,1	2,7	100

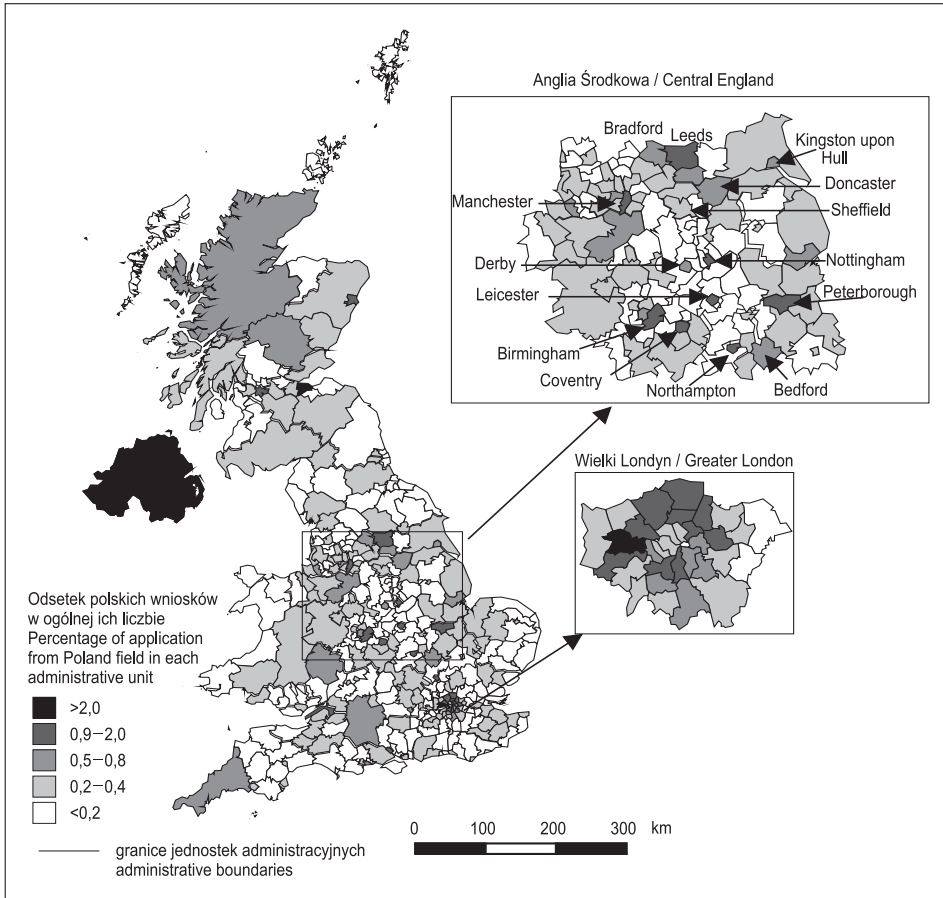
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ONS.

Source: author's own study based on ONS data.

Ryc. 2. Rozmieszczenie polskich dywizjonów lotniczych w bitwie o Wielką Brytanię w 1940 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie Niewierowicz, Borucki 2009.

Figure 2. Distribution of Polish air squadrons during the Battle of Britain in 1940
Source: author's own study based on Niewierowicz, Borucki 2009.

Ryc. 3. Odsetek wniosków z Polski w ogólnej liczbie aplikacji (suma z lat 2004–2009)

* Na kartogramie przedstawiono dane dla całej Irlandii Północnej, ze względu na brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Department for Work and Pensions.

Fig. 3. Percentage of applications from Poland filed in the UK (total for years 2004–2009)

* Due to the lack of detailed data, the map shows data for all of Northern Ireland.

Source: author's own study based on the Department for Work and Pensions data.

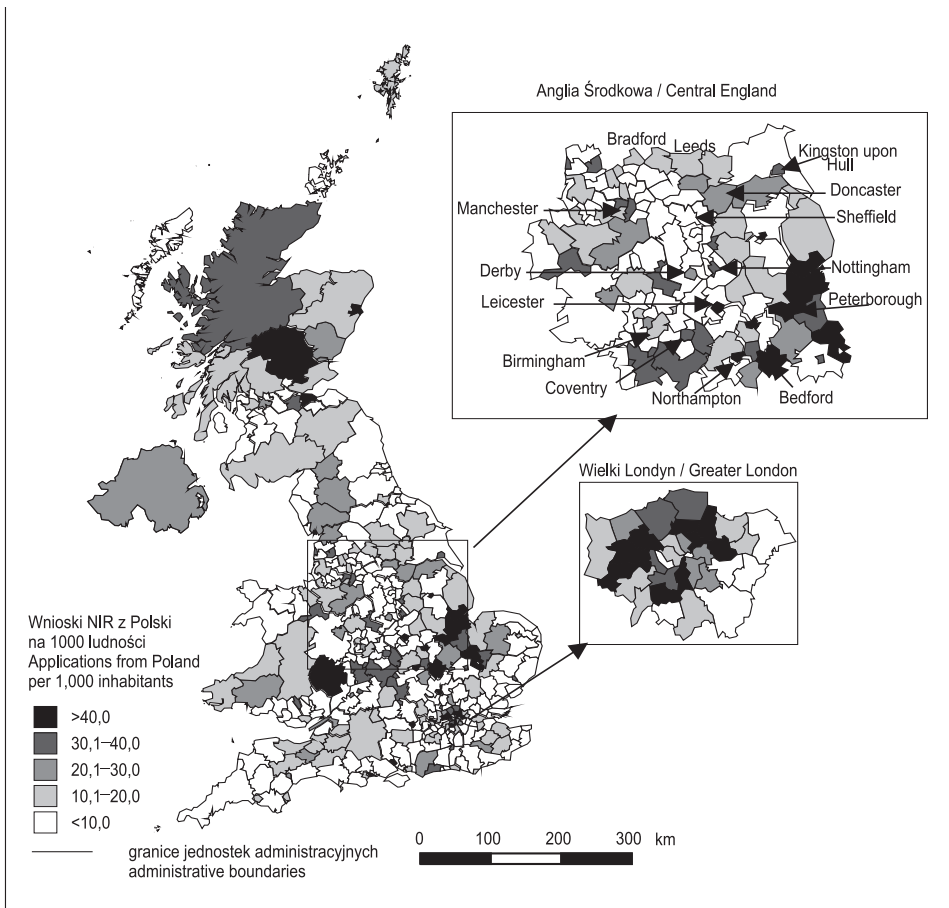
Wiejskie obszary rozsiane w różnych częściach Wielkiej Brytanii nie cieszyły się dużym zainteresowaniem Polaków. Można przypuszczać, że głównym powodem osiedlania się Polaków w miastach Wielkiej Brytanii były lepsze możliwości znalezienia pracy, bogatsza oferta kulturalno-rozrywkowa oraz sieci migracyjne. Z licznie przeprowadzonych na ten temat badań wynika, że nowi polscy imigranci jeszcze przed wyjazdem mieli znajomych w różnych miastach (Sumption 2009). Przykładowo badania prowadzone w Londynie przez Ryan i in. (2008) wykazały, że posiadanie kontaktów w nowym kraju zachęca nie tylko do podjęcia migracji, lecz również często decyduje o przyszłym miejscu zamieszkania. Także sieci migracyjne odgrywają bardzo ważną rolę, zwłaszcza podczas pierwszej migracji. Ich rola sprowadza się do pomocy nie tylko w zapewnieniu podstawowych potrzeb bytowych (np. znalezienia noclegu, pracy), lecz także emocjonalnych. Kontakt z innymi rodakami niweluje stres związany ze zmianą otoczenia społecznego, zmniejsza poczucie wyobcowania i redukuje inne emocjonalne koszty migracji związane np. z utratą kontaktu z rodziną i ze znajomymi w kraju (Portes 1995). Dlatego większość nowych imigrantów koncentruje się zazwyczaj w enklawach etnicznych (Ryan i in. 2008).

W przypadku badań nad imigrantami ważna jest nie tylko sama wielkość skupiska etnicznego, lecz także jego rola w społeczności lokalnej oraz rola danej narodowości w kreowaniu ogólnego strumienia migracyjnego (Green i in. 2007). Dlatego warto się w tym miejscu zastanowić nad znaczeniem napływu Polaków dla poszczególnych jednostek administracyjnych Wielkiej Brytanii.

Miernikiem, który pozwolił określić to znaczenie, był wskaźnik natężenia liczby składanych wniosków z Polski w stosunku do liczby ludności danej jednostki. Okazuje się, że największe natężenie napływu Polaków zaobserwowano w tych rejonach, do których napłynęło wyjątkowo dużo Polaków, oraz w obszarach o niskim zaludnieniu, gdzie nawet niewielki napływ tych nowych imigrantów powodował wzrost wskaźnika natężenia (ryc. 4). Pierwotnie dotyczyło to głównie wielokulturowych dzielnic Londynu, potem zaś obszar największego natężenia rozszerzył się na tereny położone w innych rejonach kraju. Od 2005 roku wzrasta liczba jednostek, w których poziom współczynnika napływu osiągnął najwyższe wartości (ponad 8%). Oprócz Londynu dotyczyło to miast silnie uprzemysłowionego regionu Midlands (np. Leicester i Northampton) oraz rolniczych obszarów Szkocji (Perth and Kinross, Highland). Dużym natężeniem charakteryzowały się również tereny nadmorskie w południowo-wschodniej Anglii (hrabstwo Devon).

Od 2008 roku w większości jednostek administracyjnych natężenie napływu wyraźnie się zmniejszyło. Niezmiennie najwyższe wartości omawianego miernika obserwowano w tych okręgach, w których już w 2004 roku osiągał on wysoki poziom. Wśród nich były niektóre dzielnice Londynu (Ealing, Brent, Hounslow) oraz nadmorski region East Midlands. Z kolei w 2009 roku w Londynie najwyższe natężenie napływu utrzymało się w północnych dzielnicach stolicy, a spadło w typowo „polskich” rejonach w zachodniej części miasta.

Warto w tym miejscu również zastanowić się nad znaczeniem napływu Polaków w porównaniu z pozostałymi imigrantami. Miernikiem, który najlepiej odzwierciedla skalę i znaczenie napływu Polaków względem innych narodowości, jest odsetek

Ryc. 4. Natężenie napływu wniosków z Polski w systemie NIR na 1000 osób według jednostek administracyjnych (suma z lat 2004–2009)

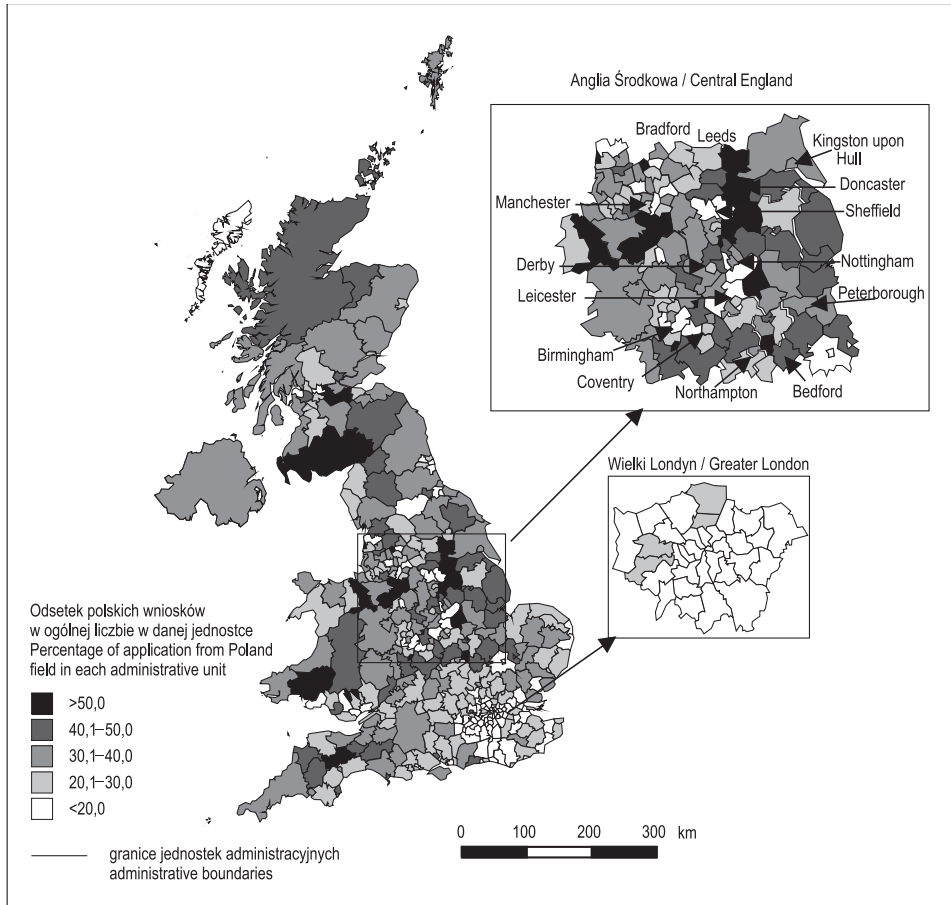
* Na kartogramie przedstawiono dane dla całej Irlandii Północnej, ze względu na brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Department for Work and Pensions.

Fig. 4. Rate of application influx from Poland per 1,000 inhabitants by administrative unit (total for the years 2004–2009)

* Due to the lack of detailed data, the map shows data for all of Northern Ireland.

Source: author's own study based on the Department for Work and Pensions data.

Ryc. 5. Odsetek wniosków z Polski w systemie NIR w ogólnej liczbie złożonych aplikacji w danej jednostce administracyjnej w latach 2004–2009

* Na kartogramie przedstawiono dane dla całej Irlandii Północnej, ze względu na brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Department for Work and Pensions.

Fig. 5. Percentage of NIR system applications from Poland for each given administrative unit (total for years, 2004–2009)

* Due to the lack of detailed data, the map shows data for all of Northern Ireland.

Source: author's own study based on the Department for Work and Pensions data.

napływających wniosków złożonych przez imigrantów z Polski w ogólnej liczbie takich aplikacji. Należy jednak pamiętać, że w systemie NIR nie uwzględnia się osób pochodzących z Indii, Bangladeszu i Pakistanu, a które są zaliczane do głównych grup imigranckich w kraju. W związku z tym wskaźnik ten jest nieco zawyżony, niemniej jednak odzwierciedla on pozycję Polaków wśród innych imigrantów (ryc. 5).

Opisane wyżej przestrzenne zróżnicowanie napływu imigrantów sprawiło, że w niektórych regionach Wielkiej Brytanii pojawiły się typowo polskie skupiska ludności, choć w pierwszym roku akcesji były one jeszcze mało widoczne. Duży udział Polaków (ponad 40%) w napływie zaznaczył się w peryferyjnych wiejskich East Midlands (np. East Lindsey), Walii (np. Wrexham) i Szkocji (np. Angus). W następnych latach zjawisko znacznie się nasiliło, a strefa dominacji Polaków w napływie wyraźnie się zwiększyła i objęła w 2005 roku większość terenów Szkocji, Walii i środkowej Anglii. W okresie największego napływu Polaków do Wielkiej Brytanii, tj. w latach 2006 i 2007, odpowiednio w 18,8% i 21,9% jednostek zaobserwowano najwyższe wartości miernika, przekraczające 50% ogółu imigrantów. Taka dominacja napływu Polaków zaznaczyła się wtedy na terenach wiejskich oraz w małych miastach. W przypadku dużych ośrodków, takich jak np. Londyn, Birmingham, Manchester, sytuacja była odwrotna – tu, mimo dużego bezwzględnego napływu emigrantów z Polski, ich udział w ogólnym napływie był stosunkowo niewielki.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że większość pojawiających się dysproporcji w podawanej liczbie polskich poakcesyjnych imigrantów w Wielkiej Brytanii wynika z faktu posługiwania się różnego typu danymi statystycznymi. W toku prac udało się ustalić, że brak obowiązku meldunkowego w Wielkiej Brytanii nie jest przeszkodą do określenia skali napływu nowych imigrantów, gdyż dane takie można uzyskać z różnego typu obowiązkowych rejestrów, np. WRS, NIR.

Badania te wykazały, że Polacy są dosyć mocno skoncentrowani na terenie Wielkiej Brytanii. Głównym kierunkiem napływu nowych imigrantów były największe miasta kraju, tj. Londyn, Birmingham, Manchester i Glasgow. Było to związane przede wszystkim z istnieniem tam tradycyjnych skupisk polonijnych. Innym czynnikiem był dostęp do pracy oraz sieci migracyjne. Warto dodać, że ośrodki te będą w dalszym ciągu przyciągać kolejnych imigrantów z Polski.

Literatura

- Boski P., 1992, *O byciu Polakiem w ojczyźnie i o zmianach tożsamości kulturowo narodowej na obczyźnie* [w:] P. Boski, M. Jarymowicz, H. Malewska-Peyre (red.), *Tożsamość a odmiennność kulturowa*, Instytut Psychologii PAN, Warszawa, 71–196.
- Chappell L., Sriskandarajah D., Swinburn T.K., 2008, *Building a New Home: Migration in the UK construction sector*, IPPR, London.
- Coyle A., 2007, *Resistance, regulation and rights. The changing status of Polish women's migration and work in the 'new' Europe*, *European Journal of Women's Studies*, 14, 37–50.

- Czaykowski B., Sulik B., 1961, *Polacy w Wielkiej Brytanii*, Instytut Literacki, Paryż.
- Długosz Z., 2007, *Wybrane aspekty stałej emigracji ludności z Polski za granicę po 1989 roku*, Czasopismo Geograficzne, LXXVIII (1–2), 3–23.
- Drinkwater S., Eade J., Garapich M.P., 2006a, *Class and Ethnicity – Polish Migrants in London*, CRONEM, University of Surrey, Surrey.
- Drinkwater S., Eade J., Garapich M.P., 2006b, *Poles apart? EU enlargement and the labour market outcomes of immigrants in the UK*, IZA Discussion Papers 2410, Bonn, 1–29.
- Düvell F., 2004, *Polish undocumented immigrants, regular high-skilled workers and entrepreneurs in the UK*, Working Papers, Seria Prace Migracyjne, 54, Ośrodek Badań nad Migracjami, Instytut Studiów Społecznych UW, 1–28.
- Fihel A., Kaczmarczyk P., 2008, *Współczesne migracje z Polski – skala, struktura oraz próba interpretacji* [w:] P. Kaczmarczyk, I. Tyrowicz (red.), *Współczesne procesy migracyjne w Polsce a aktywność organizacji pozarządowych w obszarach powiązanych z rynkiem pracy*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa, 25–64.
- Galasińska A., Kozłowska O., 2009, *Discourses of a “normal life” among postaccession migrants from Poland to Britain* [w:] K. Burrell (red.), *Polish Migration to the UK in the ‘New’ European Union After 2004*, Ashgate Publishing Ltd., Farnham, 87–105.
- Garapich M.P., 2006a, *My nie mamy z tym nic wspólnego – czyli polska diaspora na skrzyżowaniu między lokalizmem a globalizacją*, Przegląd Polonijny, 2, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Kraków, 69–88.
- Garapich M.P., 2006b, *London’s Polish Order. Class and Ethnicity Among Global City Migrants*, CRONEM, University of Surrey, Guildford.
- Garapich M.P., 2008a, *Odyssean Refugees, Migrants and Power: Construction of the “Other” within the Polish Community in the United Kingdom* [w:] D. Reed-Danahay, C. Brettell (red.), *Citizenship, Political Engagement and Belonging: Immigrants in Europe and the United States*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey, London, 124–144.
- Garapich M.P., 2008b, *The migration industry and civil society: Polish immigrants in the United Kingdom before and after EU enlargement*, Journal of Ethnic and Migration Studies, 34 (5), 735–752.
- Grabowska-Lusińska I., Okólski M., 2008, *Migracja z Polski po 1 maja 2004 r.: jej intensywność i kierunki geograficzne oraz alokacja migrantów na rynkach pracy krajów Unii Europejskiej*, CMR Working Papers, 33, 91, Ośrodek Badań nad Migracjami, Wydział Nauk Ekonomicznych UW, Warszawa.
- Grabowska-Lusińska I., Okólski M., 2009, *Emigracja ostatnia?*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Green A.E., Jones P., Owen D., 2007, *Migrant workers in the East Midlands labour market. Final report submitted to the East Midlands Development Agency*, Institute for Employment Research, University of Warwick, Coventry.
- Iglicka K., Jaźwińska E., Okólski M., 1996, *Współczesne migracje zagraniczne ludności Polski. Badania etnosondażowe*, Studia Demograficzne (4), 3–41.
- Iglicka K., Weiner A., 2005, *Wpływ rozszerzenia Unii Europejskiej na ruchy migracyjne na terenie Polski*, Raporty i Analizy, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa, 1–25.
- Jaźwińska E., Okólski M. (red.), 2001, *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

- Kaczmarczyk P., 2005, *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Kaczmarczyk P., 2008a, *Studia przypadków* [w:] P. Kaczmarczyk, I. Tyrowicz (red.), *Współczesne procesy migracyjne w Polsce a aktywność organizacji pozarządowych w obszarach powiązanych z rynkiem pracy*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa, 79–152.
- Kaczmarczyk P. (red.), 2008b, *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Wydział Nauk Ekonomicznych UW, Warszawa.
- Kępińska E., 2007, *Recent trends in international migration: the 2007 SOPEMI Report for Poland*, CMR Working Papers, 29/87, Ośrodek Badań nad Migracjami, Wydział Nauk Ekonomicznych UW, Warszawa.
- Kłós B., 2006, *Migracje zarobkowe Polaków do krajów Unii Europejskiej*, Infos, Biuro Analiz Sejmowych, 2, Warszawa, 1–4.
- Korczyńska J., 2003, *Sezonowe wyjazdy zarobkowe Polaków do Niemiec*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Lipińska M., 2007, *Migracja zarobkowa z Polski do krajów Unii Europejskiej – wyzwania dla państwa*, Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą, pod patronatem Marszałka Senatu Bogdana Borsewicz, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 1–126.
- McKay S., Winkelmann-Gleed A., 2005, *Migrant workers in the East of England*, Working Lives Institute/EEDA, London.
- Milewski M., Ruszczyk-Żbikowska J., 2008, *Motywacje do wyjazdu, praca, więzi społeczne i plany na przyszłość polskich migrantów przebywających w Wielkiej Brytanii i Irlandii*, CMR Working Papers, Seria Prace Migracyjne, 35, 93, Ośrodek Badań nad Migracjami, Wydział Nauk Ekonomicznych UW, Warszawa.
- Morawska E., 2001, *Structuring migration: the case of Polish income-seeking travelers to the West*, Theory and Society, 30 (1), 47–80.
- Niewierowicz M., Borucki B., 2009, *Polski rząd i armia w Wielkiej Brytanii, Seria: Historia II Wojny Światowej*, Media regionalne, Białystok.
- Okólski M., 1993, *Migracje zagraniczne w okresie tworzenia rynku pracy w Polsce*, Rynek pracy w Polsce, 3.
- Okólski M., Kaczmarczyk P., 2006, *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa.
- Pillai R., 2006, *Destination North East? Harnessing the regional potential of migration*, IPPR, London.
- Pollard N., Latorre M., Sriskandarajah D., 2008, *Floodgates or turnstiles? Post-EU enlargement migration flows to (and from) the UK*, IPPR, London.
- Portes A. (red.), 1995, *The economic sociology of immigration*, Russell Sage Foundation, New York.
- Ryan L., Sales R., Tilki M., Siara B., 2008, *Social networks, social support and social capital: the experience of recent Polish migrants in London*, Sociology, 42 (4), 671–690.
- Ryan L., Sales R., Tilki M., Siara B., 2009, *Recent Polish migrants in London, Accessing and participating in social networks across borders* [w:] K. Burrell (red.), *Polish migration to the UK in the 'New' European Union*, Ashgate Publishing Ltd., Farnham, 149–167.
- Sakson B., 2002, *Wpływ „niewidzialnych” migracji zagranicznych lat osiemdziesiątych na struktury demograficzne Polski*, Wydawnictwo SGH, Warszawa.

- Salt J., 2007, *International migration and the United Kingdom: report of the United Kingdom SOPEMI Correspondent to the OECD 2007*, UCL, London.
- Spencer S., Ruhs M., Anderson A., Rogaly B., 2007, *Migrants' lives beyond the workplace: The experiences of Central and East Europeans in the UK*, Joseph Rowntree Foundation, York.
- Sriskandarajah D., 2004, *EU Enlargement and Labour Migration: An IPPR FactFile*, IPPR, London.
- Sriskandarajah D., Cooley L., Kornblatt T., 2007, *Britain's Immigrants: An Economic Profile*, IPPR, London.
- Sriskandarajah D., Cooley L., Reed H., 2005, *Paying their way: the fiscal contribution of immigrants in the UK*, IPPR, London.
- Sword K., 1996, *Identity in flux : the Polish community in Britain*, SSEES, UCL, Occasional Paper, 36, London.
- Sword K., Davies N., Ciechanowski J., 1989, *The formation of the Polish Community In Great Britain 1939–1950*, SSEES, UCL, London.
- Śleszyński P., 2006, *Zmiany emigracji z Polski według oficjalnych statystyk w ujęciu przestrzennym po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Biuletyn Migracyjny – Dodatek, 10, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Warszawa, 1–3.
- Trevena P., 2009, “New” Polish migration to the UK. A synthesis of the existing evidence, Centre for Population Change Working Paper, 1–3, Economic and Social Research Council, University of Southampton, Southampton.
- Tyrowicz J., 2008, *Raport z warsztatów eksperckich programu „Work in Poland”* [w:] P. Kaczmarczyk, I. Tyrowicz (red.), *Współczesne procesy migracyjne w Polsce a aktywność organizacji pozarządowych w obszarach powiązanych z rynkiem pracy*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa, 171–209.
- Vershinina N., Barrett R., Meyer M., 2009, *Polish immigrants in Leicester: forms of capital underpinning entrepreneurial activity*, Leicester Business School Occasional Paper, 86, Leicester Business School, Leicester.
- Wiśniewski J., Duszczyk M., 2006, *Emigrować i wracać. Migracje zarobkowe Polaków po 1 maja 2004 r.*, ISP, Warszawa, 1–44.
- Zborowski A., Gałka J., 2008, *Migracje stałe i czasowe z Polski po akcesji do Unii Europejskiej* [w:] D. Ilnicki, K. Janc (red.), *Przekształcenia Regionalnych Struktur Funkcjonalno-Przestrzennych*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 3, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 29–37.
- Zubrzycki J., 1956, *Polish immigrant in Britain. A study of adjustment*, Oxford University Press, Oxford.
- Zubrzycki J., 1988, *Soldiers and peasants. The sociology of Polish migration. The second M. B. Grabowski memorial lecture*, Orbis Books, London.

Jadwiga Gałka
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków
e-mail: jadziagalka@gmail.com